

Podstawowe koncepcje prawa

mgr Adam Labuhn

Pytania wprowadzające

- Czym tak naprawdę jest prawo?
- Czy jest to zbiór jakichś przepisów, reguł norm zamkniętych w ustawach, konstytucji, rozporządzeniach itp.?
- Czy tylko to, a może coś jeszcze, lub jednak coś innego albo nawet zupełnie innego?

Koncepcje prawa naturalnego (prawa natury)

- źródłem prawa są normy objawione, religijne, pochodzi od Boga (podejście teologiczne, deistyczne) lub przyrodzona godność i wolność człowieka, niekiedy szerzej lub wężej rozumiana natura (podejście laickie)
- prawo natury reprezentuje wartości samoistne, autonomiczne, uniwersalne i ponadczasowe
- stanowiący prawo „odkrywają” prawo naturalne, nadając mu sankcję państwową, prawo naturalne powinno kształtować prawo stanowione, przenikać zasady prawa

Koncepcje prawa naturalnego (prawa natury) - przedstawiciele

- św. Tomasz z Akwinu, Hugo Grocjusz, Samuel von Pufendorf (szkoła prawa natury)
- Baruch Spinoza, John Locke, Rudolf Stammler (neokantysta, prawo natury o zmiennej treści)
- XX wiek: Gustaw Radbruch, Lon Luvois Fuller (formalne prawo natury), John Finnis (doktryna społeczna kościoła Katolickiego)

Koncepcje prawa pozytywnego (pozytywistyczne)

- prawem są tylko normy formalnie ustanowione przez upoważnione do tego organy państwa
- prawo obowiązuje jedynie na określonym terenie w określonym czasie
- postęp, w tym ewolucja w zakresie praw i wolności, jest wynikiem rozumnego przyjmowania coraz doskonalszych regulacji prawnych

Koncepcje prawa pozytywnego (pozytywistyczne) - przedstawiciele

- Auguste Comte
- John Austin
- Rudolf von Jhering
- Georg Jellinek
- Herbert Hart
- Hans Kelsen

Normatywizm prawniczy (czysta teoria prawa Hansa Kelsena)

- kontynuacja koncepcji pozytywistycznych, państwo jest ponad empirycznym bytem jednostek, jest wartością samą w sobie, rozdział prawa i moralności (w tej sferze krytyka pozytywizmu)
- podstawowe znaczenie ma formalna geneza prawa i formalna jego skuteczność
- system prawny jako całość hierarchiczna, autonomiczna, uporządkowana, normy niższego rzędu opierają swoją moc obowiązującą na normach wyższego rzędu, na szczycie norm zaś norma naczelna (*Grundnorm* - „czysto pomyślana lub sfingowana”, jest transcendentально-logicznym domknięciem systemu) sankcjonuje cały system; nie ma ona charakteru ustawowego, stanowiąc hipotetyczne założenie stanowiące podstawę i sens istnienia całego systemu prawa o charakterze powinnościowym

Prawo jako fakt. Realizm prawny

- związane z prawem nauki empiryczne, przede wszystkim socjologia, ujmują prawo jako **fakt społeczny** osadzony w szerszym kontekście kulturowym
- faktem społecznym jest wszelki, powszechny w danym społeczeństwie sposób postępowania, zdolny do wywierania na jednostkę zewnętrznego przymusu
- oprócz prawa faktami społecznymi w tym rozumieniu są również moralność, religia czy obyczaje

Realizm prawniczy

- "prawo w działaniu" (law in action) - prawo jako zespół norm zastępujemy **zespołem zjawisk (faktów)** z zakresu socjologii czy psychologii, powiązanych z normami prawnymi
- kierunek realistyczny podkreśla równie mocno swój sprzeciw wobec koncepcji pozytywistycznych, jak i prawnonaturalnych
- Koncepcje pozytywistyczne – zarzut: nieuzasadniona wiara w moc sprawczą tekstów prawnych (law in books - "prawo w książkach", "prawo oficjalne")
- Koncepcje prawnonaturalne – zarzut: poszukiwanie wzorców prawa drogą spekulatywnych rozważań, zastępujących rzetelne badanie praktyki życia społecznego

Realizm prawniczy. Polityka prawa

- "Prawo jest tym, co urzędnicy, sędziowie lub adwokaci robią ze swoimi sprawami" - amerykański teoretyk Karl Llewellyn
- **polityka prawa** – nie wyjaśnia zjawisk prawnych, ale ma prowadzić przede wszystkim do znalezienia empirycznie sprawdzonych i skutecznych środków osiągania zamierzonych celów etycznych lub politycznych
- ostatecznym skutkiem pracy sędziów i innych urzędników publicznych będzie ograniczanie konfliktów społecznych i większe bezpieczeństwo obywateli

Podejście socjologiczne w prawie

Friedrich Carl von Savigny (niemiecka szkoła historyczna)

- prawo jako przejaw ducha narodu, składnik życia wspólnoty narodowej, ewoluujące wraz z nim

Eugen Ehrlich (teoria prawa żywego, szkoła wolnego prawa)

- prawo żywe realnie funkcjonuje w zachowaniach grup społecznych, twórcza rola sędziego

Max Weber

- prawo jako zracjonalizowany porządek społeczny, legitymizowany przez różne postacie wiary społecznej (np. w rozumność normy lub autorytet prawodawcy)

Émile Durkheim

- prawo jako fakty społeczny przyjmowany przez solidarność mechaniczną (pierwotna, regulowana restrykcją) lub organiczną (nowoczesna, obywatelska)

W Polsce m.in.:

- Florian Znaniecki, Czesław Znamierowski, Leon Petrażycki

Szkoła psychologiczna w prawie (Polska: L. Petrażycki)

- podstawą prawa są emocje psychiczne, prawo ma charakter dwustronnego przeżycia psychicznego, ma charakter impreatywno-atrybutywny, jedna strona przeżywa poczucie uprawnienia, przywileju, druga poczucie powinności, obowiązku (np. jedna osoba czuje się władna wydawać polecenia służbowe, ale ma i poczucie odpowiedzialności, druga czuje się w obowiązku podporządkować, ale oczekuje też pewnych związanych z tym korzyści, np. pochwały, wynagrodzenia)
- prawo stanowione na ogół nie istnieje w świadomości ludzi - nie jest świadomie przeżywane
- dojrzały człowiek powinien mieć rozwinięte poczucie prawne, w przeciwnym razie mamy do czynienia z patologią psychiczną
- prawo sztucznie narzucone, które nie wywołuje odpowiednich przeżyć psychicznych, jest nieskuteczne

Koncepcje hermeneutyczne, argumentacyjne i komunikacyjne

- hermeneutyczne koncepcje prawa za kluczowe uznają pojęcie rozumienia i ustalenie warunków możliwości rozumienia. Najważniejsze jest to, co adresaci norm prawnych, a przede wszystkim sędziowie czy urzędnicy intuicyjnie rozumieją poprzez prawo
- "przed wykładnią nie ma prawa" - niemiecki filozof prawa Arthur Kaufmann. Rolą sędziego jest "urzeczywistnienie prawa"
- interpretować w kontekście różnych istotnych okoliczności
- **"koło hermeneutyczne"**
- tzw. przedrozumienie

Teorie argumentacyjne

- teorie argumentacyjne akcentują fakt, że do prawa odwołujemy się przede wszystkim w sytuacji sporów
- sprawa tocząca się przed sądem cywilnym to spór między indywidualnymi osobami (lub ich organizacjami) o majątek lub pewne dobra osobiste
- sprawa karna to szczególna postać sporu między społeczeństwem a jednostką, która naruszyła reguły zachowania przez to społeczeństwo ustalone
- w takiej sytuacji kluczowe znaczenie ma zarówno podjęcie decyzji władczej (wydanie wyroku przez sąd), jak i uzasadnienie tej decyzji, przekonanie jej adresatów, że jest to właściwe i sprawiedliwe rozstrzygnięcie
- szczególne zainteresowanie etapem stosowania prawa

Teorie komunikacyjne

- teorie komunikacyjne – normy (reguły, zasady) prawa kształtują się w procesie dyskursu, w którym uczestniczą: oficjalny autor tekstu normatywnego (np. parlament), jego fachowi wykonawcy (np. sędziowie, urzędnicy), adresaci prawa (np. obywatele, osoby prawne), przedstawiciele nauki prawa, publicyści, politycy itp.
- rozstrzygnięcie polega na osiągnięciu porozumienia (zgody, konsensusu) w drodze dialogu
- np. mediacje albo konsultacje społeczne

Wielopłaszczyznowe badanie prawa

prawo jest zjawiskiem na tyle złożonym, że należy uciekać od zamkniętych, jednostronnych koncepcji

Jerzy Wróblewski - 4 płaszczyzny badań (logiczno-językowa, socjologiczna, psychologiczna, aksjologiczna)

Grzegorz Leopold Seidler - koncepcja dynamicznej analizy prawa

➤ faza decyzji politycznej, faza jurydyczna, faza psychologiczna, faza socjologiczna

Dziękuję za uwagę

mgr Adam Labuhn